

**Д.О.ТХОРЖЕВСЬКИЙ ПРО ЗМІСТ
ТРУДОВОГО І ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ**

Стаття висвітлює розвиток ідей відомого вченого Д. Тхоржевського щодо змісту трудового і профільного навчання в загальноосвітній школі.

Трудове навчання відіграє важливу роль у здійсненні загальноосвітніх завдань — таких, як моральне та естетичне виховання, формування світогляду учнів, розумовий та фізичний розвиток. Трудове навчання можна назвати найбільш диференційованим за змістом навчальним предметом у загальноосвітній школі. Широка варіативність профілів пояснюється тим, що на зміст трудового навчання впливають фактори, які не враховуються в інших навчальних предметах. Одним із вагомих факторів є те, що в процесі трудового навчання учні займаються продуктивною працею. Для залучення школярів до такої праці дуже важливо враховувати стать дітей, виробниче оточення школи та регіональні трудові традиції.

Треба зазначити, що яким би різноманітним не був зміст трудового навчання, він будується за єдиними загальними засадами, які спираються на механізми формування технічних понять та практичних умінь і навичок, на принципи навчання, організаційні форми та методи навчання. Вчитель повинен бути добре обізнаним з цими засадами та вміти користуватись ними на практиці [4, 3].

Мета статті — дослідити розвиток ідей відомого вченого Д. Тхоржевського щодо змісту трудового і профільного навчання в загальноосвітній школі.

Вивчення та аналіз науково-педагогічної спадщини Д. Тхоржевського засвідчує, що педагог, постійно перебуваючи у пошуках оптимальних і перспективних шляхів вирішення проблем трудового і профільного навчання, спрямував свою науково-педагогічну діяльність на вдосконалення змісту та методики трудового і профільного навчання в загальноосвітній школі та методичної підготовки вчителя трудового навчання.

Педагог вважав, що “трудовому навчанню через специфіку його змісту притаманні виключні можливості у формуванні таких якостей, як працелюбність та творче ставлення до праці”. На його думку, “трудове навчання має свою нішу у системі формування особистості, яку вона займає завдяки змісту”. Тому спираючись на “цілі трудового навчання, які мають здійснюватись у всіх вікових періодах розвитку учнів із врахуванням їхніх особливостей” Д. Тхоржевський визначав три основні етапи:

- 1) “Трудове навчання” (1–4 класи); у молодшій школі воно може інтегруватись з іншими предметами (наприклад, існує навчальна програма “Художня праця”);
- 2) “Виробничі технології” (5–9 класи);
- 3) “Основи виробництва” (10–12 класи);

Вчений писав, що “введення назв окремих етапів підкреслює їх специфіку та відбиває нюанси змісту навчання” [1, 45–47].

Для 4–9 класів педагог визначав шість варіантів здійснення трудового навчання: “є варіанти змісту трудового навчання окремо для дівчат та хлопців для сільських та міських шкіл та варіант спільний для хлопців та дівчат знову ж таки для сільських та міських шкіл”.

У старших класах зміст трудового навчання, на думку педагога, “повинен передбачати три варіанти.

Учні одержують трудову підготовку у межах стандарту-мінімуму, оскільки вони не обрали сфери своєї майбутньої трудової діяльності. В такому випадку в них формується загальне уявлення про різноманіття трудової людської діяльності та усвідомлення її важливості як основного джерела добробуту суспільства.

Учні вирішили починати своє трудове життя з виконання функцій робітника. В такому разі вони мають можливість проходити поглиблену трудову підготовку і навіть здобути нескладну професію, що полегшить їм подальший шлях до кар’єри.

Учні бажають продовжити після школи навчання у ВНЗ. В цьому разі учні обирають поглиблене вивчення предметів, з яких доводиться складати вступні екзамени, а трудове навчання здійснюється в межах стандарту-мінімуму і його мета — поглянути на обрану

учнями сферу кризь призму трудової людської діяльності, а не лише певних суспільних чи природничих закономірностей. Таким чином, трудове навчання стає адаптованим до освітньої галузі, яка вивчається поглиблено” [9, 7].

Д. Тхоржевський був небайдужий до проблем трудового навчання і професійної підготовки молоді. Він докладав багато зусиль для створення в Україні наукової школи з теорії і методики трудового навчання та креслення, був ініціатором багатьох педагогічних експериментів у сфері трудового навчання. Він прагнув разом зі своїми учнями й однодумцями покращити зміст трудового навчання у загальноосвітніх закладах, створити трудове навчання об’єктивним і точним, яке адекватно відбивало би потреби суспільства, що постійно трансформується. Д. Тхоржевський протягом багатьох років займався питаннями трудового навчання молоді і доклав багато зусиль для створення журналу «Трудова підготовка в закладах освіти».

Разом із колективом однодумців учений розробив і теоретично обґрунтував стандарт змісту освітньої галузі “Технології” (“Трудове навчання”), який було оприлюднено на шпальтах фахового видання публічного. “За стандартом трудове навчання поділяється на три етапи: “Вступ до праці” (молодша школа), “Загальноосвітня підготовка” (основна школа), “Профільна трудова підготовка” (старша школа). За бажанням школи профільну підготовку можна починати з восьмого класу. Крім того, що профільна трудова підготовка може здійснюватися за трьома варіантами: як державний компонент (2 год. у тиждень); як поглиблене трудове навчання (до 6 год. у тиждень); як спецкурс, пов’язаний з певним шкільним предметом, що вивчається поглиблено, крім трудового навчання.

У початковій та основній школах, як зазначав Д. Тхоржевський, діє одна програма з трудового навчання, хоча в основній школі закладено шість її варіантів, залежно від статі учнів, виробничого оточення і наповнюваності класів.

Профільне трудове навчання передбачає кількість програм відповідно до профілів, яких, безумовно, багато, проте їх необхідно подвоїти, бо потрібні програми окремо для 8–11 і 10–11 класів. До цього варто додати не менше 15 програм (за кількістю шкільних предметів) із спецкурсів.

Отже, профільне трудове навчання може здійснюватися за трьома варіантами:

1) в школі практикується поглиблене навчання за рахунок регіонального та шкільного компонентів. У такому випадку години профільного трудового навчання використовуються для теоретичного, а години регіонального і шкільного компонентів — для практичного ознайомлення з певною професією, і навчання може завершуватися присвоєнням кваліфікаційного розряду;

2) в школі поглиблено вивчається один з предметів, але не “Трудове навчання”. У такому випадку профільне трудове навчання здійснюється як державний компонент у вигляді спецкурсу, зміст якого пов’язується із змістом предмета, що вивчається поглиблено;

3) в школі предмети поглиблено не вивчаються. В такому випадку профільне трудове навчання здійснюється як державний компонент за однією з програм, затверджених Міністерством освіти України [10, 2].

Проаналізувавши педагогічні праці Д. Тхоржевського, які стосуються змісту трудового і профільного навчання, ми виявили його особливе ставлення до визначеної проблеми. Він вважав, “що трудове навчання є загальноосвітнім предметом, що становить один з обов’язкових елементів змісту загальної середньої освіти, без яких неможливе повне здійснення її завдань. Причому через специфіку свого змісту трудове навчання виконує лише йому притаманні функції:

При формуванні уявлення про навколишнє середовище знайомить з основами сучасного виробництва, спираючись на природничі та суспільні закономірності, з якими учні знайомляться при вивченні основ наук.

Відіграє домінуючу роль у забезпеченні професійного самовизначення школярів, охоплюючи профорієнтаційною роботою сферу виробництва.

Відіграє незамінну роль у підготовці учнів до майбутньої трудової діяльності, виховуючи якості особистості, які піддаються формуванню лише у процесі продуктивної праці.

Забезпечує індивідуальний підхід до учнів щодо розвитку особистісного творчого потенціалу до майбутньої трудової діяльності.

Зазначені загальноосвітні завдання конкретизуються на кожному етапі загальноосвітньої підготовки з урахуванням вікових особливостей розвитку школярів, змісту та доступності навчального матеріалу, його зв'язків з іншими освітніми галузями" [12, 2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Тхоржевський Д. Методика трудового та професійного навчання. Ч. I. Теорія трудового навчання. 4-е ви. — К., — 2000.
2. Тхоржевський Д. Про підготовку вчителів трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2000 р. — № 4 — С. 6.
3. Тхоржевський Д. Концепція педагогічної освіти та підготовка вчителя трудового навчання. // Трудова підготовка в закладах освіти. — 1999. — № 3 — С. 25.
4. Тхоржевський Д. Методика трудового та професійного навчання. Ч. II: Загальні засади методики трудового навчання. — 4-е вид. — К., 2000.
5. Тхоржевський Д. Методика трудового і професійного навчання та викладання загально технічних дисциплін. — 3-е вид. — К. — 1992.
6. Тхоржевський Д. Система трудового навчання. — К.: Радянська школа, 1975.
7. Тхоржевський Д. Дидактика трудового навчання. — К.: Радянська школа. — 1972.
8. Методика трудового обучения. / Под ред. д-ра. пед. наук Д. А. Тхоржевского. — М.: Просвещение. Изд. 2-е. — 1981.
9. Тхоржевський Д. Яким має бути зміст освітньої галузі “Технології” // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2000. — № 3. — С. 7.
10. Тхоржевський Д. Стандарт змісту освітньої галузі “Технології” // Трудова підготовка в закладах освіти. — 1997. — № 2. — С. 2.
11. Тхоржевський Д. Тезаурус стандарту “Трудового навчання” // Трудова підготовка в закладах освіти. — 1998. — № 1. — С. 2.
12. Тхоржевський Д. Загальноосвітні завдання трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. — 1996. — № 1. — С. 2.